

УДК 37.013.42–364.048.6

DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2018/4-1/6>

Ю. Плиска, д-р пед. наук, ад'юнкт
Варшавського університету природничих наук, Варшава, Польща
ORCID 0000-0002-4752-8641

ОСОБИСТІТЬ ТВОРЧОГО ВЧИТЕЛЯ В ЗАРУБІЖНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ

У статті акцентовано увагу на тому, що творчість для вчителя є актуальною складовою його професійної діяльності, способом самореалізації, підтримкою в розвитку особистості інших.

Доведено різноманітність педагогічної діяльності яка спрямована не тільки на створення педагогічних технологій, а й на цінності учнів є суттєвим підґрунтям розвитку особистості творчого вчителя.

Досліджено зміст та структуру особистості творчого вчителя в зарубіжній теорії і практиці. Доведено що творчий продукт є результатом конкретної дії людини, на яку впливає певне середовище. особистість, інтелект і темперамент, а також структура тіла, риси характеру, звички, погляди, самооцінка, ціннісні системи, механізми захисту і поведінка.

Виокремлено основні складові професійної діяльності вчителя, зокрема його знання і вміння, а саме дидактичні, комунікаційні, організаційні, наукові і творчі.

З'ясовано, що важливими рисами творчого вчителя є усвідомлення власних творчих здібностей та креативності, віра у себе, повага для інших, емпатія, ентузіазм і експресія, мужність в прийнятті ризикових і нестандартних ситуацій, компетентність і цікавість пов'язані з високим рівнем інтелекції і самовдосконаленням, привабливість і оригінальність, художній сенс і творча уява, "відкритий розум" і незалежність мислення, толерантність, самоорганізація, активність, життєвість і гнучкість в роботі.

Доведено, що творчий педагог характеризується високим рівнем педагогічної творчості, має риси творчої особистості, мотиви, здібності, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності.

Ключові слова: особистість, творчий вчитель, творчість, досвід, професійна діяльність, педагогічні технології, цінність.

Сучасна науково-педагогічна література представляє багато досліджень, пов'язаних із педагогічною професією. Багато з них присвячені стилю роботи вчителя, його професійному та особистісному характеру тощо, однак, є певний дефіцит, якщо проаналізувати роботи, присвячені особистості творчого вчителя. Аналіз літератури в галузі філософії, історії педагогіки і педагогології свідчить, що творчість людини є способом самореалізації своєї особистості, а у випадку вчителя – підтримкою в розвитку і реалізації особистості інших. Це проявляється у різноманітності педагогічної діяльності, яка спрямована не тільки на створення педагогічних технологій, а й на цінності учнів. У цій ситуації, використовуючи власні знання, навички вираження власних думок, ідей і припущень, вчитель повинен мати здатність до критичного мислення, до пошуку нестандартних способів вирішення проблем, а також до пропозиції нових методів діяльності.

У свій час Мел Родес, відомий американський вчений у галузі освіти і автор чотирьох "Р" творчості (*Person, Process, Pressand, Product*), зазначив, що творчість для вчителів є актуальною і необхідною (Rhodes 1961: 305-310). Оскільки школа, і зокрема клас, сприймається як найкраще місце для популяризації творчості з метою поліпшення соціального та індивідуального прогресу та місця творчості кожного учасника навчального процесу, важливо підкреслити суттєве значення в цьому вчителя (Craft 2005). Перш за все, самі вчителі повинні усвідомити, наскільки важливо стимулювати творчість учнів, щоб праця з ними була приємною та активною. На жаль, школа часто зосереджується на вивченні певного матеріалу та його відтворенні, нехтуючи або боячись нових ідей. "Школа занадто часто виступає проти творчості, не даючи простору цікавості, вільного дослідження і різноманітності реакцій, замість захоочення до конформізму" (Miranda, Almeida 2008: 285).

Посилання на літературу, присвячену аналізу поняття творчості, провадить також до концепції універсальної людської креативності, які в наш час все частіше пов'язують між собою. Перш за все, творчість характерна для людини. І. Кант у якості суб'єкта творчої діяльності приймає його особистість через здатність до розуміння, ефективної і рефлексивної діяльності уяви (Kant 1966). З праці Маслоу можна стверджувати, що творчість є насамперед

бажаним станом розуму, найбільш плідною пізнавальною діяльністю і умовою людського розвитку (Maslow 1986, 2013). Присвята і креативність приносять йому найвищу нагороду – повагу до нього і повагу до себе, відчуття власної вартості. Єдиним джерелом творчості, на думку М. Бердяєва, є свобода: "Творчий акт, за своєю природою, належить лише людині, особистість як вільна і незалежна" (Бердяєв 1916).

Мел Родес свого часу впорядкував розуміння творчості через "теорію чотирьох Р" (Rodes 1961: 307-310). За його словами, творчість можна розуміти в контексті чотирьох важливих аспектів: 1 – особа (*person*), 2 – процес (*process*), 3 – навколишнє середовище (*press*), 4 – продукт (*product*) (Rhodes 1961: 307) Іншими словами, творчий продукт є результатом конкретної дії людини, на яку впливає певне середовище. особистість, інтелект і темперамент, а також структура тіла, риси характеру, звички, погляди, самооцінка, ціннісні системи, механізми захисту і поведінка. Кожен елемент має певний вплив на прояв творчості людини. Родес визначає найбільш важливі риси особистості в контексті прояву творчості. Він виділяє серед інших гнучкість розуму, чутливість до проблем, редефінування відомих об'єктів і понять, почуття гумору, складний темперамент, вміння концентруватися і впевненість у собі. (Rodes 1961: 307). Можна прийняти робоче визначення творчості, яке буде характеризувати активне і цілеспрямоване прагнення до перетворення конкретної сфери реальності, що нас оточує (Sikora 2009: 131-132).

Творчість як соціальне явище приводить до креативності (творче ставлення – від латинського *creatus*), і навпаки – творчість може бути інтерпретована як потенціал з її подальшою реалізацією. Провідний польський дослідник феномену творчості Едвард Ненцка стверджує, що творчість зазвичай проявляється в певній формі спостережувальної поведінки, що полягає у виробництві нових і цінних продуктів. Це, у свою чергу, пояснює спрямування поняття креативність на конкретні здібності людини. (Nęcka, 2003).

Креативність є проявом найвищих людських здібностей, вищої форми її діяльності, джерелом нових матеріальних і духовних цінностей. Креативність працює як інструмент оновлення, розвитку, поліпшення форм і умов життя людей і суспільства в цілому. Така діяль-

ність людини в суспільстві стає найважливішою якістю. Соціальна значимість креативності полягає у тому, що її результати повинні мати цінність не тільки для автора, а й для інших людей. Значимість творчих результатів залежить від їхньої фактичної ролі в розвитку тих чи інших сфер людського буття. Тут найважливішим є педагогічна творчість загалом і робота кожного вчителя. Учитель повинен бути творцем, але і його педагогічна діяльність повинна бути пронизана творчістю – тоді можна говорити про позитивні наслідки освіти.

Основні складові професійної діяльності вчителя – це його знання і вміння – дидактичні, комунікаційні, організаційні, наукові і творчі. Мабуть, найважливішим і водночас універсальним серед них є творчий елемент, який робить вчителя творчим і оригінальним на кожному етапі навчального процесу, змушуючи його постійно шукати нові знання і методи навчання. Творчий вчитель – це той, хто заохочує до розумного ризику і непередбачуваних ситуацій, зміцнюючи творчу діяльність. Іншими словами, він має можливість помітити і підтримувати інноваційну діяльність своїх учнів словом чи ділом і навіть власним ставленням, сприяючи позитивній атмосфері щодо дітей, які проявляють творчу діяльність. Це залежить від вчителя та його способу співпраці з учнями, чи визволятиме він чи гальмуватиме (за М. Гжегожевською – вчитель, що визволяє та вчитель, що пригнічує) їхні ініціативи та мотиви, без яких неможливо бути творчою людиною (Grzegorzewska 1957). Рапорт NACCCE (*National Advisory Committee on Creative and Cultural Education* – Національний консультативний комітет з творчої та культурної освіти) показує, що творчих учнів можна виховати тільки застосовуючи творче навчання за допомогою творчого вчителя: "Творчі здібності молоді можуть розвиватися в атмосфері, в яких відповідно задіяні творчі здібності вчителя" (NACCCE 1999: 103).

Польський "Звіт про стан освіти 2013" звертає увагу на занадто слабкі зв'язки між академічним і шкільним середовищами, що не сприяє розвитку освіти. І далі: "Якщо ресурси університету були більш спрямовані на розвиток нових способів роботи з молодими людьми, вони могли б забезпечити постійне творче бродіння, необхідне для закріплення сучасних вчительських ролей" (Raport 2013). Джерелом цього може бути творча енергія вчителя, яка буде активною і яка матиме "джерело енергії" в особистості вчителя разом з навколишнім світом. Це не завжди працює на практиці.

Педагогічна творчість передбачає два важливі елементи – творчий вчитель і просякнута творчістю його діяльність, яка є основою організації всіх занять із учнями і котра дозволяє говорити про ефективність освіти. Специфіка педагогічної творчості вчителя полягає на тому, що об'єктом і одночасно предметом його професійної діяльності є особистість учня. Тому для суспільства буде більш цінним вчитель-спеціаліст, який не тільки професійно готується до майбутньої праці, але й розвивається як творча особистість, що здатна творчо мислити, здатна до саморозвитку, здатна виробляти нові ідеї та переводити їх у практичну діяльність, а також і на своїх учнів. Коли ми говоримо про формування особистості студента, іноді ми забуваємо про особистість вчителя, вплив якої на учня є величезним. "Вчитель впливає на студента кожним жестом і словом, кожною поведінкою, тим, ким він є як особа, тим, як він розуміє світ інших людей і себе самого, як він ставиться до учнів, до своєї особистості і переданих знань, тим, що можна вважати приватною поведінкою, аніж професійною", – підкреслює Р. Квасьніца (Kwaśnica 1995: 15).

Особистість – це унікальна і відносно стабільна модель поведінки, думок і емоцій, проявлених індивідом, що робить його унікальним і відрізняє від іншого індивіда. Це стосується певним чином характерних тенденцій людей до поведінки, мислення та почуттів (Arnold et al., 1995). Дослідники погоджуються, що "особистість – це динамічна і організована сукупність характеристик людини, яка однозначно впливає на її пізнання, мотивацію і поведінку (Hinton and Stockburger, 1991). Поведінка людини в певній ситуації також краще буде зрозуміла, знаючи його особистість (Hall, 1997). Між особистістю і поведінкою існує тісний взаємозв'язок. Атрибути особистості можуть бути або активами, або зобов'язаннями в будь-якому даному контексті (Борман, Хенсон, і Хедж, 1997). Особистість людини є відносно стабільним попередником поведінки. Вона підкреслює довготривалий стиль мислення, почуттів і дій (Коста, Мак-Крей, 1992). Особистість є унікальною характеристикою індивіда (Rusting & DeHart, 2000; Furham 1999).

Численні дослідження звертають увагу на те, що особистість вчителя часто цінується учнями чи студентами більше, ніж його знання, чи методи роботи. Це також згадується в педевтологічній літературі (Bogusz 2002, Duraj-Nowakowa 1999, Plyska 2017).

У цьому контексті А.В. Кумбс у своїй концепції, у якій увага зосереджена на вчителях школи, підкреслює, що кожна освітньо-виховна ситуація є зустріччю "я-інший", в якій педагог-вихователь має, перш за все, вміння відкривати свою унікальну особистість і вміло використовувати її як інструмент педагогічної діяльності (Coombs 1974). Ефект професійної діяльності вчителя залежить не тільки від рівня його професійної підготовки, тобто від знань і вмінь, які він має, але й від його особистісних рис. Робота вчителя потребує вмінь і навичок творчого підходу до проблемних ситуацій. Ефективність творчих рішень базується на інтелектуальних навичках, які розвиваються у людини не тільки у зв'язку з талантом, але і в результаті педагогічної практики, постійного збагачення теоретичних знань у різних галузях знань. Будучи в змозі керувати власними ресурсами, людина має можливість більш повно контролювати свій творчий потенціал та інтелектуальну свободу.

До особистості вчителя завжди були і будуть серйозні вимоги. Окрім любові до дітей, як основи педагогіки, необхідні хороші знання предмету та хороша орієнтація у різних способах викладання та виховання, ерудиція, педагогічна інтуїція, інтелект, високий рівень культури та етики. Також особистісні якості вчителя є дуже важливими в його професійній діяльності. Педагогічна творчість педагога – це сукупність різних чинників, включаючи особистісні риси, які забезпечують високий рівень самоорганізації та професійної діяльності, здатність за короткий час створити щось нове в технології викладання.

Аналіз літератури вказує на два напрямки досліджень творчої особистості. Перший – це пошук особистісних механізмів для створення умов творчої поведінки (Маслоу, 1959, 1967, Мау 1959, Rogers 1959). Другий – визначення найбільш характерних рис творчої особистості людини (Неґска 2005: 97). Ми зупинимося на останньому, тобто на рисах особистості, але в нашій статті – риси творчої особистості вчителя.

Беручи до уваги дослідження з різних дисциплін, можна спробувати визначити універсальні характеристики творчої особистості. З погляду психології це:

- усвідомлення креативності;
- оригінальність;
- незалежність;
- прийняття ризикових ситуацій;

- цікавість;
- почуття гумору;
- привабливість і оригінальність;
- художній сенс;
- "відкритий розум";
- прагнення до приватності;
- толерантність (Plucker, Renzulli 2009).

Д. Харрінгтон (1999) також визначає деякі риси, які були ідентифіковані як такі, що характеризують творчу особистість: цікавість; різноманітність інтересів; терпимість до неоднозначності; віра у власну творчу діяльність; незалежність мислення; уява. Е. Неґса наводить і описує набір ознак, характерних для творчої особистості, а також описує її ставлення до навколишнього світу. Були відкритість, допитливість, незалежність, чутливість, мужність, позитивне ставлення до себе, відповідальність (Неґса Е. 2000). Автор підкреслює, що творчі люди сповнені суперечностей, мають широкі, але разом із тим вибіркові інтереси.

Посилаючись на творчу особистість вчителя, Р. Шульц виділив 5 складових творчого відношення, серед яких є "риса особистості". До них він відносить незалежність, індивідуальність, мужність, відповідальність, оригінальність, толерантність, стійкість, наполегливість, критичність, впевненість у собі, активність, життєвість, експресію, гнучкість (Шульц 1994: 21). Якщо говорити про творчу модель особистості вчителя, то вона характеризується як "повна, незалежна, тривала, послідовна, однорідна, впорядкована". У свою чергу, творча особистість характеризується: "когерентністю, гомеостазом, взаємозалежністю, самоорганізацією, стабільністю, інтелігенцією і навчанням" (Magda-Adamowicz 2015: 29, 30). Інші дослідження вказують вже конкретно на творчого вчителя, який:

- веде заняття з ентузіазмом;
- має індивідуальний контакт з учнями;
- має наукову компетентність;
- віддає перевагу практичним заняттям;
- не нав'язує правил;
- немає рутини;
- є приятелем учнів;
- сприяє незалежності учнів (Morais, Azevedo 2011: 335).

Аналізуючи дослідження творчості та творчої особистості вчителя, теоретичні питання особистості творчого вчителя, ми прийшли до висновку, що найбільш бажаними рисами є:

- усвідомлення власних творчих здібностей та креативності, віра у себе;
- незалежність своя і незалежність учнів (повага для інших, емпатія);
- ентузіазм і експресія;
- мужність у прийнятті ризикових і нестандартних ситуацій;
- компетентність і цікавість пов'язані з високим рівнем інтелігенції і самовдосконаленням;
- привабливість і оригінальність;
- художній сенс і творча уява;
- "відкритий розум" і незалежність мислення;
- толерантність;
- самоорганізація;
- активність, життєвість і гнучкість у роботі;
- почуття гумору.

Творчий педагог – це людина, що характеризується високим рівнем педагогічної творчості, має риси творчої особистості, а також мотиви, здібності, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності. Це особа, яка має відповідний рівень компетентності, постійно розширює і удосконалює психолого-педагогічні знання та

вміння. Спеціаліст з належними здібностями та навичками, які в сприятливих для педагогічної творчості вчителів умовах забезпечують йому ефективну педагогічну діяльність у сфері розвитку потенційних творчих здібностей учнів. Педагогічна діяльність не може бути іншою, ніж творча, оскільки творчість є основою навчання і дозволяє говорити про продуктивність освіти. Творча або креативна освіта все ще є метою суспільства. Потрібно позбуватись педагогічних технологій, які мають скоріше репродуктивний характер і забезпечують учням передачу та засвоєння існуючих знань, а в меншій мірі стимулюють їх до власної творчої ініціативи і діяльності. Творчість вимагає від людини потенційної здібності до чогось зовсім нового, яку він може проявити при першій же необхідності. Існують певні труднощі, коли вчителі намагаються застосувати концепцію творчості у своїй практиці, але в певному моменті відчувають себе незручно у творчому навчанні, тому що це деякою мірою пов'язано з ризиком. У цій ситуації вони повинні бути готові вчитися у своїх учнів і не боятися виглядати якось інакше (Joubert, 2007).

У школі вчителю не вистачає "вміння створювати культуру класу, орієнтованого на творче навчання. ... Вчитель більше зосереджується на переказі, ніж на самостійному навчанні, розвиток мотивацій та інтересів дитини" (Adamek 2013: 250). Вчителі, як і учні, фактично потребують певних можливостей і навіть способів знайти і розвинути свої індивідуальні творчі здібності, а також оцінити власну роботу. На жаль, багато вчителів не розпізнають в собі навіть основ творчості. У сучасній школі є вчителі, які працюють формально і є вчителі-професіонали в повному розумінні цього слова, а значить творчі. Найкращою перспективою було б зосередження вчителя на творчості і готовності організувати навчально-виховний процес у цьому руслі. Творчий пошук ставить вчителя перед деякими труднощами – потрібно інтегрувати нове (продукт творчості) з існуючою встановленою системою і відновлювати його назад, але в іншому, більш складному, більш якісному стані.

Незважаючи на високу мотивацію, що ці фахівці повинні практикувати свою творчість, є труднощі, коли вони намагаються бути прагматичними, щоб бути творчими, через страх взяти на себе відповідальність і низьку самооцінку як творчих людей. Таким чином, вчитель повинен постійно змінювати власну ідентичність, що є дуже важливим завданням, що вимагає накопичення ресурсів і досвіду балансування власних держав, рішення яких досягається завдяки постійній практиці пошуку.

Список використаних джерел

1. Бердяев Н. 1916. Смысл творчества (опыт оправдания человека). – Москва: Изд-во Г.А. Лемана и С.И. Сахарова. <http://psylib.org.ua/books/berdn01/txt05.htm> доступ 21.12.2018.
2. Кант И. 1966. Критика способности суждения / Соч.: В 6 т., Т. 5. – Москва: Мысль.
3. Равен Д. 2001. Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждение, перспективы. Пер. с англ. 2-е изд. – Москва: Айрис-Пресс
4. Arnold. Hart, P. M. (1995). Predicting employee life satisfaction: a coherent model of personality, work, and nonwork experiences, and domain satisfactions. *Journal of Applied Psychology*, 84, 564–584.
5. Bogusz J. 2002. *Obraz nauczyciela akademickiego – jego kompetencje i kultura pedagogiczna w opinii studentów*. W: *Kreatory edukacyjnego dialogu*, red. A. Karpińska. Białystok: Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie.
6. Borman, W. C., Hanson, M. A., & Hedge, J. W. (1997). Personnel selection. In J. T. Spence, J. M. Darley, & D. J. Foss (Eds.), *Annual review of psychology*, 48, 299–337.
7. Coombs P.H., Blume E.A., Newman A.J., Wass H.L. 1974. *The Professional Education of Teachers: a humanistic approach to teacher preparation*. Boston: Allyn and Bacon.
8. Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and Individual Differences*, 13, 653–665.
9. Craft A. 2005. *Creativity in Schools - Tensions and Dilemmas*. London: Routledge.

10. Duraj-Nowakowa K. 1999. Pedeutologia w działalności zawodowej nauczycieli akademickich w kształceniu pedagogów: wnioski i prognozy, w: *Nauczyciele akademicy w procesie kształcenia pedagogów*, red. K. Duraj-Nowakowa. Kraków-Łowicz: Impuls.
11. Grzegorzewska M. 1957. *Listy do młodego nauczyciela*. Wyd. 2. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych
12. Hall, R. H. (1997). *Organizations: Structures, processes, and outcomes*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, pp. 29-47.
13. Harrington, D. 1999. *Conditions and settings/environment*. In M. Runco, & S. Pritzker (Eds.), *Encyclopaedia of Creativity*. 323-340. San Diego: Academic Press.
14. Hinton, S., & Stockburger, M. (1991). *Personality trait and professional choice among preservice teachers in eastern Kentucky*. Research paper presented at Eastern Kentucky University.
15. Joubert M. M. 2007. *The art of creative teaching: NACCCE and beyond*. In A. Craft, B. Jeffrey, & M. Leibling (Eds.), *Creativity in education*. 17-34. London: Continuum.
16. *Kompetencje kreatywne nauczyciela wczesnej edukacji dziecka*. 2013. Red.: Adamek I., Bałachowicz J. Kraków: Impuls
17. *Kompetencje kreatywne nauczyciela wczesnej edukacji dziecka.*, red. Adamek I., Bałachowicz J., 2013. Kraków: Impuls.
18. Kwaśnica R. 1995. *Wprowadzenie do myślenia o wspomaganie nauczycieli w rozwoju*. "Studia Pedagogiczne". T. LXI. 9-43.
19. *Liczą się nauczyciele. Raport o stanie edukacji 2013*. 2014. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych
20. Magda-Adamowicz M. 2015. *Twórczość pedagogiczna nauczycieli w kontekście systemowym. Źródła, koncepcja i identyfikacje*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek
21. Maslow A. 1986. *W stronę psychologii istnienia*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
22. Maslow A. 2013. *Motywacja i osobowość*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
23. Maslow, A. H. 1959. *Creativity in self-actualizing people*. In: *Creativity and its cultivation*, ed. H. H. Anderson. New York: Harper and Row.
24. Maslow, A. H. 1967. *The creative attitude*. In: *Explorations in creativity*, ed. Mooney, R. L., Razik, T. A. New York: Harper and Row.
25. May R. 1959. *The nature of creativity*. In: *Explorations in Creativity*, ed. H. H. Anderson. New York: Harper and Row.
26. Miranda, L., & Almeida, L. 2008. *Estimular a criatividade: O programa de enriquecimento escolar "Odiseia"*. In: *Criatividade: Conceito, necessidades e intervenção*, ed. Em M. Morais, & S. Bahia. 279-299. Braga: Psiquilibrio Edições.
27. Morais M.F., Azevedo I. 2011. *What is a Creative Teacher and What is a Creative Pupil? Perceptions of Teachers*. "Procedia Social and Behavioral Sciences". 12. 330-339 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811001327>.
28. Nęcka E. 2000. *Twórczość*. W: *Psychologia. Podręcznik akademicki*, red. Strelau J. T.2. 783-807. Warszawa: GWP
29. Nęcka E. 2003. *Psychologia twórczości*. Gdańsk: GWP.
30. Plucker, J., & Renzulli, J. 2009. *Psychometric approaches to the study of human creativity*. In: *Handbook of creativity*, ed. Sternberg R.J. 35-61. Cambridge: Cambridge University Press.
31. Plyska Y. 2017. *Nauczyciel akademicki w oczekiwaniach studentów*. W: *Nauczyciel - misja - osobowość - autorytet - wiedza*, red. nauk. Cywińska M., Plyska Y., Błaszczak I., Pawluk-Skrzypczak A. 125-141. Ostrów: Wydawnictwo Narodowego Uniwersytetu "Akademia Ostrogska".
32. *Report NACCCE. 1999. All our futures: creativity, culture and education*. London: DFEE. <http://sirkenrobinson.com/pdf/allourfutures.pdf>.
33. Rhodes M. 1961. *An Analysis of Creativity. "The Phi Delta Kappan"*. Vol. 42, No. 7. 305-310 <http://www.jstor.org/stable/20342603> dostęp 21.12.2018.
34. Rusting, C. L., & DeHart, T. (2000). *Retrieving positive memories to regulate negative mood: Consequences for mood-congruent memory*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 737-752.
35. Schulz R. 1994. *Twórczość pedagogiczna: elementy teorii i badań*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych
36. Sikora J. 2009. *Przygotowanie przyszłych nauczycieli do twórczości w pełnieniu ról zawodowych*. W: *Sztuka bycia uczniem i nauczycielem. Z zagadnień pedagogiki współbycia*, red. W. Korzeniowska, A Murzyn, U. Szuścik 131-132. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- edukacyjnego dialogu, red. A. Karpińska. Białystok: Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie .
6. Borman, W. C., Hanson, M. A., & Hedge, J. W. (1997). *Personnel selection*. In J. T. Spence, J. M. Darley, & D. J. Foss (Eds.), *Annual review of psychology*, 48, 299-337.
7. Coombs P.H., Blume E.A., Newman A.J., Wass H.L. 1974. *The Professional Education of Teachers.; a humanistic approach to teacher preparation*. Boston: Allyn and Bacon.
8. Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992). *Four ways five factors are basic. Personality and Individual Differences*, 13, 653-665.
9. Craft A. 2005. *Creativity in Schools - Tensions and Dilemmas*. London: Routledge.
10. Duraj-Nowakowa K. 1999. *Pedeutologia w działalności zawodowej nauczycieli akademickich w kształceniu pedagogów: wnioski i prognozy*, w: *Nauczyciele akademicy w procesie kształcenia pedagogów*, red. K. Duraj-Nowakowa. Kraków-Łowicz: Impuls.
11. Grzegorzewska M. 1957. *Listy do młodego nauczyciela*. Wyd. 2. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych
12. Hall, R. H. (1997). *Organizations: Structures, processes, and outcomes*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, pp. 29-47.
13. Harrington, D. 1999. *Conditions and settings/environment*. In M. Runco, & S. Pritzker (Eds.), *Encyclopaedia of Creativity*. 323-340. San Diego: Academic Press.
14. Hinton, S., & Stockburger, M. (1991). *Personality trait and professional choice among preservice teachers in eastern Kentucky*. Research paper presented at Eastern Kentucky University.
15. Joubert M. M. 2007. *The art of creative teaching: NACCCE and beyond*. In A. Craft, B. Jeffrey, & M. Leibling (Eds.), *Creativity in education*. 17-34. London: Continuum.
16. *Kompetencje kreatywne nauczyciela wczesnej edukacji dziecka*. 2013. Red.: Adamek I., Bałachowicz J. Kraków: Impuls
17. *Kompetencje kreatywne nauczyciela wczesnej edukacji dziecka.*, red. Adamek I., Bałachowicz J., 2013. Kraków: Impuls.
18. Kwaśnica R. 1995. *Wprowadzenie do myślenia o wspomaganie nauczycieli w rozwoju*. "Studia Pedagogiczne". T. LXI. 9-43.
19. *Liczą się nauczyciele. Raport o stanie edukacji 2013*. 2014. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych
20. Magda-Adamowicz M. 2015. *Twórczość pedagogiczna nauczycieli w kontekście systemowym. Źródła, koncepcja i identyfikacje*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek
21. Maslow A. 1986. *W stronę psychologii istnienia*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
22. Maslow A. 2013. *Motywacja i osobowość*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
23. Maslow, A. H. 1959. *Creativity in self-actualizing people*. In: *Creativity and its cultivation*, ed. H. H. Anderson. New York: Harper and Row.
24. Maslow, A. H. 1967. *The creative attitude*. In: *Explorations in creativity*, ed. Mooney, R. L., Razik, T. A. New York: Harper and Row.
25. May R. 1959. *The nature of creativity*. In: *Explorations in Creativity*, ed. H. H. Anderson. New York: Harper and Row.
26. Miranda, L., & Almeida, L. 2008. *Estimular a criatividade: O programa de enriquecimento escolar "Odiseia"*. In: *Criatividade: Conceito, necessidades e intervenção*, ed. Em M. Morais, & S. Bahia. 279-299. Braga: Psiquilibrio Edições.
27. Morais M.F., Azevedo I. 2011. *What is a Creative Teacher and What is a Creative Pupil? Perceptions of Teachers*. "Procedia Social and Behavioral Sciences". 12. 330-339 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811001327>.
28. Nęcka E. 2000. *Twórczość*. W: *Psychologia. Podręcznik akademicki*, red. Strelau J. T.2. 783-807. Warszawa: GWP
29. Nęcka E. 2003. *Psychologia twórczości*. Gdańsk: GWP.
30. Plucker, J., & Renzulli, J. 2009. *Psychometric approaches to the study of human creativity*. In: *Handbook of creativity*, ed. Sternberg R.J. 35-61. Cambridge: Cambridge University Press.
31. Plyska Y. 2017. *Nauczyciel akademicki w oczekiwaniach studentów*. W: *Nauczyciel - misja - osobowość - autorytet - wiedza*, red. nauk. Cywińska M., Plyska Y., Błaszczak I., Pawluk-Skrzypczak A. 125-141. Ostrów: Wydawnictwo Narodowego Uniwersytetu "Akademia Ostrogska".
32. *Report NACCCE. 1999. All our futures: creativity, culture and education*. London: DFEE. <http://sirkenrobinson.com/pdf/allourfutures.pdf>.
33. Rhodes M. 1961. *An Analysis of Creativity. "The Phi Delta Kappan"*. Vol. 42, No. 7. 305-310 <http://www.jstor.org/stable/20342603> dostęp 21.12.2018.
34. Rusting, C. L., & DeHart, T. (2000). *Retrieving positive memories to regulate negative mood: Consequences for mood-congruent memory*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 737-752.
35. Schulz R. 1994. *Twórczość pedagogiczna: elementy teorii i badań*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych
36. Sikora J. 2009. *Przygotowanie przyszłych nauczycieli do twórczości w pełnieniu ról zawodowych*. W: *Sztuka bycia uczniem i nauczycielem. Z zagadnień pedagogiki współbycia*, red. W. Korzeniowska, A Murzyn, U. Szuścik 131-132. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

References

- Berdiaev N. 1916. *Smysl tvorchestva (opyt opravdaniia cheloveka)*. Moskva: Izd-vo G.A. Lemana i S.I. Sakharova <http://psylib.org.ua/books/berdn01/txt05.htm> dostup 21.12.2018.
- Kant I. 1966. *Kritika sposobnosti suzhdeniia / Soch.: V 6 t., T. 5*. Moskva: Mysl.
- Raven D. 2001. *Pedagogicheskoe testirovanie: problemy, zabluzhdenie, perspektivy*. Per. s angl. 2-e izd. Moskva: Airis-Press.
- Arnold. Hart, P. M. (1995). *Predicting employee life satisfaction: a coherent model of personality, work, and nonwork experiences, and domain satisfactions*. *Journal of Applied Psychology*, 84, 564-584.
- Bogusz J. 2002. *Obraz nauczyciela akademickiego - jego kompetencje i kultura pedagogiczna w opinii studentów*. W: *Kreatorzy*

Надійшла до редакції 01.11.18
Рецензовано 15.11.18

Yu. Pliska, Doctor of Pedagogical Sciences, Assistant Professor
Warsaw University of Life Sciences, Warsaw, Poland
ORCID 0000-0002-4752-8641

PERSONALITY OF CREATIVE TEACHER IN FOREIGN THEORY AND PRACTICE

The article focuses on the fact that creativity for the teacher is a relevant component of his professional activity, a way of self-realization, support in the development of the personality of others.

The diversity of pedagogical activity which is directed not only at creation of pedagogical technologies, but also at values of pupils is the essential basis of development of personality of the creative teacher is proved.

The content and structure of personality of a creative teacher in foreign theory and practice are investigated. It is proven that a creative product is the result of a specific human action that is influenced by a particular environment. personality, intelligence and temperament, as well as body structure, character traits, habits, attitudes, self-esteem, value systems, mechanisms of protection and behavior.

The main components of a teacher's professional activity, in particular his knowledge and skills, namely didactic, communication, organizational, scientific and creative, are distinguished.

It is found that the important features of a creative teacher are the awareness of their own creative abilities and creativity, belief in themselves, respect for others, empathy, enthusiasm and expression, courage in accepting risky and non-standard situations, competence and curiosity associated with a high level of intelligence and self-perfection, attractiveness and originality, artistic sense and creative imagination, 'open mind' and independence of thinking, tolerance, self-organization, activity, vitality and flexibility at work.

It is proved that the creative teacher is characterized by high level of pedagogical creativity, possesses the traits of creative personality, motives, abilities that contribute to successful creative pedagogical activity.

Keywords: personality, creative teacher, creativity, experience, professional activity, pedagogical technologies, value.

Ю. Плиска, д-р пед. наук, адъюнкт
Варшавский университет естественных наук, Варшава, Польша
ORCID 0000-0002-4752-8641

ЛИЧНОСТЬ ТВОРЧЕСКОГО УЧИТЕЛЯ В ЗАРУБЕЖНОЙ ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ

В статье акцентировано внимание на том, что творчество для учителя является актуальной составляющей его профессиональной деятельности, способом самореализации, поддержкой в развитии личности других.

Доказано разнообразие педагогической деятельности которая направлена не только на создание педагогических технологий, но и на ценности учащихся являются существенным основанием развития личности творческого учителя.

Исследовано содержание и структуру личности творческого учителя в зарубежной теории и практике. Доказано, что творческий продукт является результатом конкретного действия человека, на которого влияет определенную среду. личность, интеллект и темперамент, а также структура тела, черты характера, привычки, взгляды, самооценка, ценностные системы, механизмы защиты и поведение.

Выделены основные составляющие профессиональной деятельности учителя, в частности его знания и умения, а именно дидактические, коммуникационные, организационные, научные и творческие.

Выяснено, что важными чертами творческого учителя являются осознание собственных творческих способностей и креативности, вера в себя, уважение для других, эмпатия, энтузиазм и экспрессия, мужество в принятии рискованных и нестандартных ситуаций, компетентность и интерес связанные с высоким уровнем интеллигентности и самосовершенствованием, привлекательность и оригинальность, художественный смысл и творческое воображение, «открытый ум» и независимость мышления, толерантность, самоорганизация, активность, жизненность и гибкость в работе.

Доказано, что творческий педагог характеризуется высоким уровнем педагогического творчества, имеет черты личности, мотивы, способности, которые способствуют успешной творческой педагогической деятельности.

Ключевые слова: личность, творческий учитель, творчество, опыт, профессиональная деятельность, педагогические технологии, ценность.

УДК 378.091:81'255
DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2018/4-1/7>

Shi Zhai, Doctor of Philosophy in pedagogy,
Director of China Leadership Scientific Research Association, Beijing, China,
ORCID iD 0000-0001-7024-5685

ORIENTING POINTS OF MODERN POLY CULTURAL EDUCATION

The article deals with the orienting points of multicultural education in the modern educational space. Emphasis is placed on the social upbringing of an individual in the context of cultural dialogue; education of tolerance and taking into account the religious and ethnic culture of the individual; mastering the universal values of world and national culture; fostering a culture of international communication. The author focuses on the main features of multicultural education as an important way of forming certain social-educational and value-oriented inclinations, communicative and empathic skills that allow a person to carry out intercultural interaction, and to show understanding of other cultures, tolerance towards them.

On the basis of the conducted research the author's vision of the essence of multicultural education of the modern personality is formed, in particular purposeful socialization of the personality, which necessarily includes assimilation of samples and values of world culture, cultural-historical and social experience of different countries and peoples; formation of social-attitudinal and value-oriented qualities of a person capable of effective intercultural communication, as well as development of tolerance towards other countries, peoples, cultures and social groups; active social interaction. with representatives of different cultures while maintaining their own cultural identity.

The goals, principles, functions of multicultural education in the theory and practice of educational process are considered.

Keywords: multicultural education, tolerance, multicultural environment, dialogue of cultures, orienting points, approaches, principles, functions.

Introduction. The 21st century is an era of radical change, the time of co-operation between nations and so-called 'globalization', a century of new culture and the introduction of technologies that require individuality at the level of understanding and acceptance of modern opportunities. This enhances the changes in education aimed at

preparing the younger generation of youth for life in a multicultural environment, for dialogue and intercultural interaction, the ability to communicate and cooperate with people of different nationalities, races, religions, to understand and appreciate the originality of cultures, to realize themselves mutual respect, interaction, cooperation.